

Astrid Roe

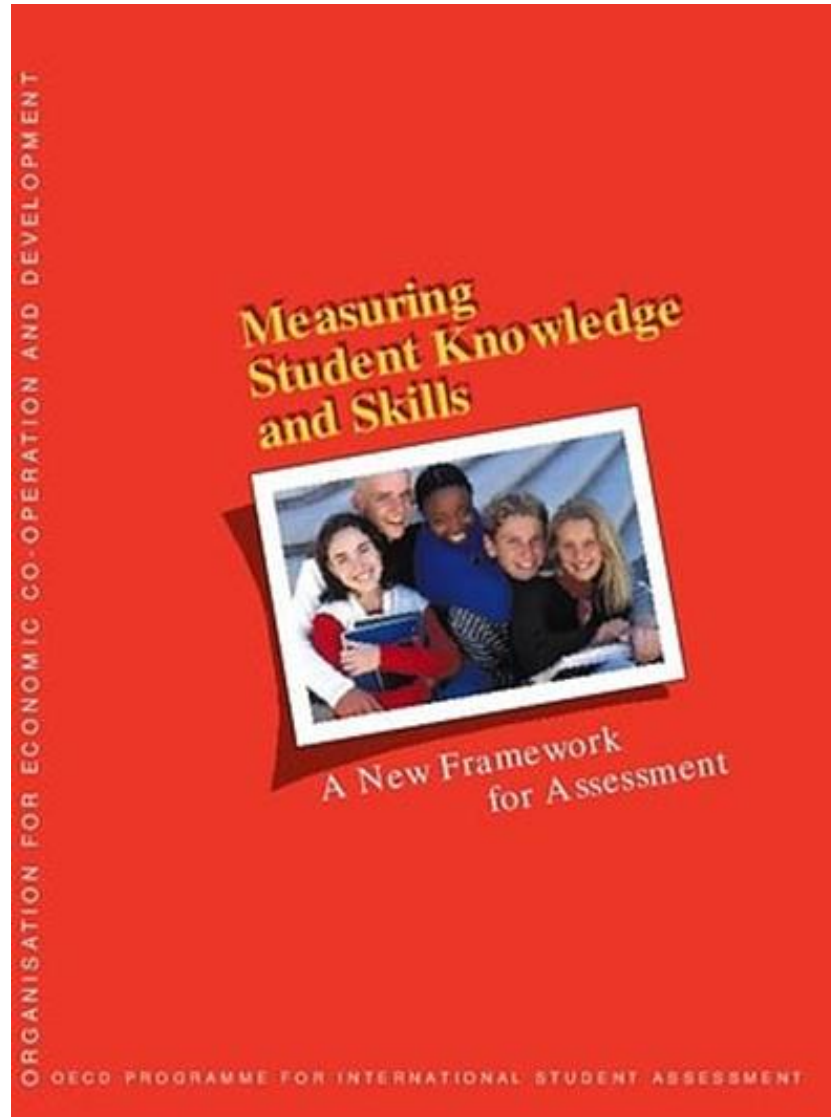
Elevenes lesevaner – hva sier forskningen, og hvilken rolle kan skolebibliotekene spille i elevenes leseutvikling?

Nasjonal skolebibliotekkonferanse
Kristiansand 2024

UNIVERSITETET
I OSLO

Reading Literacy (lesekompetanse) i PISA og Kunnskapsløftet

- *PISA2000: Lesekompetanse innebærer at elevene skal forstå, bruke, og reflektere over skrevne tekster for å kunne nå sine mål, utvikle sine kunnskaper og evner og delta i samfunnet.*
- *PISA2018: Lesekompetanse innebærer at elevene skal forstå, bruke, evaluere, reflektere over og engasjere seg i tekster for å kunne nå sine mål, utvikle sine kunnskaper og evner og delta i samfunnet.*
- *Kunnskapsløftet 2020: Å lese handler om å kunne forstå, bruke, reflektere over og engasjere seg i innholdet i tekster.*

PIRLS (Progress in Reading Literacy Study) 2021

Illustrasjonsfoto: Mostphotos

- Det er en markant nedgang i norske tiåringers leseprestasjoner.
- Leseresultatene er svakere enn i 2016 i alle de nordiske landene, og nedgangen er størst i Norge.
- Norske tiåringar oppgir lavest leseglede av samtlige land i undersøkelsen.
- Kun 13 prosent av de norske 10-åringene sier de liker å lese, det internasjonale gjennomsnittet er 42 prosent.
- Har de voksne sluttet å lese høyt for barna?

24.0

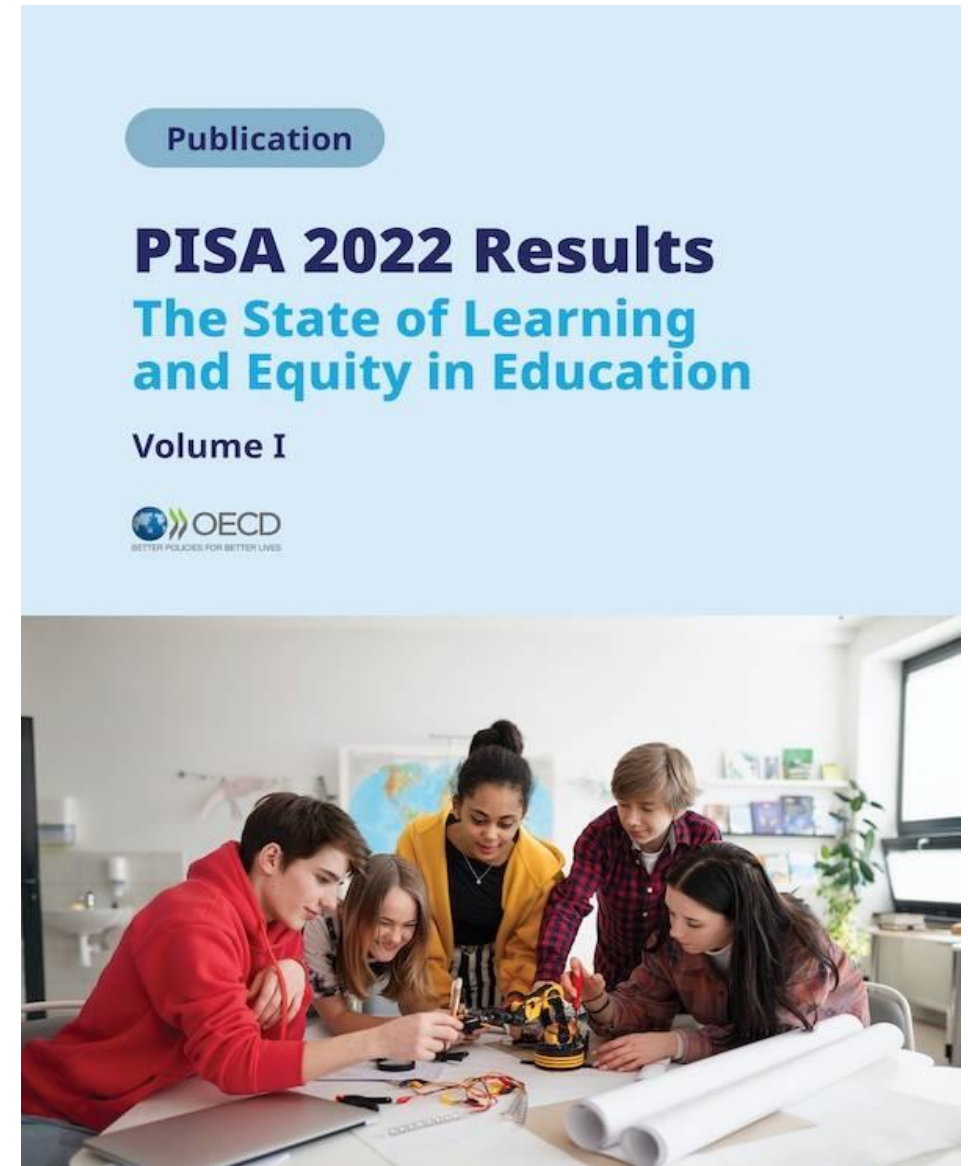
Lesegleden blant norske 10-åringar går kraftig ned

Leseresultatene blant norske 10-åringar er tilbake på 2006-nivå, viser resultatene fra den internasjonale undersøkelsen, PIRLS.

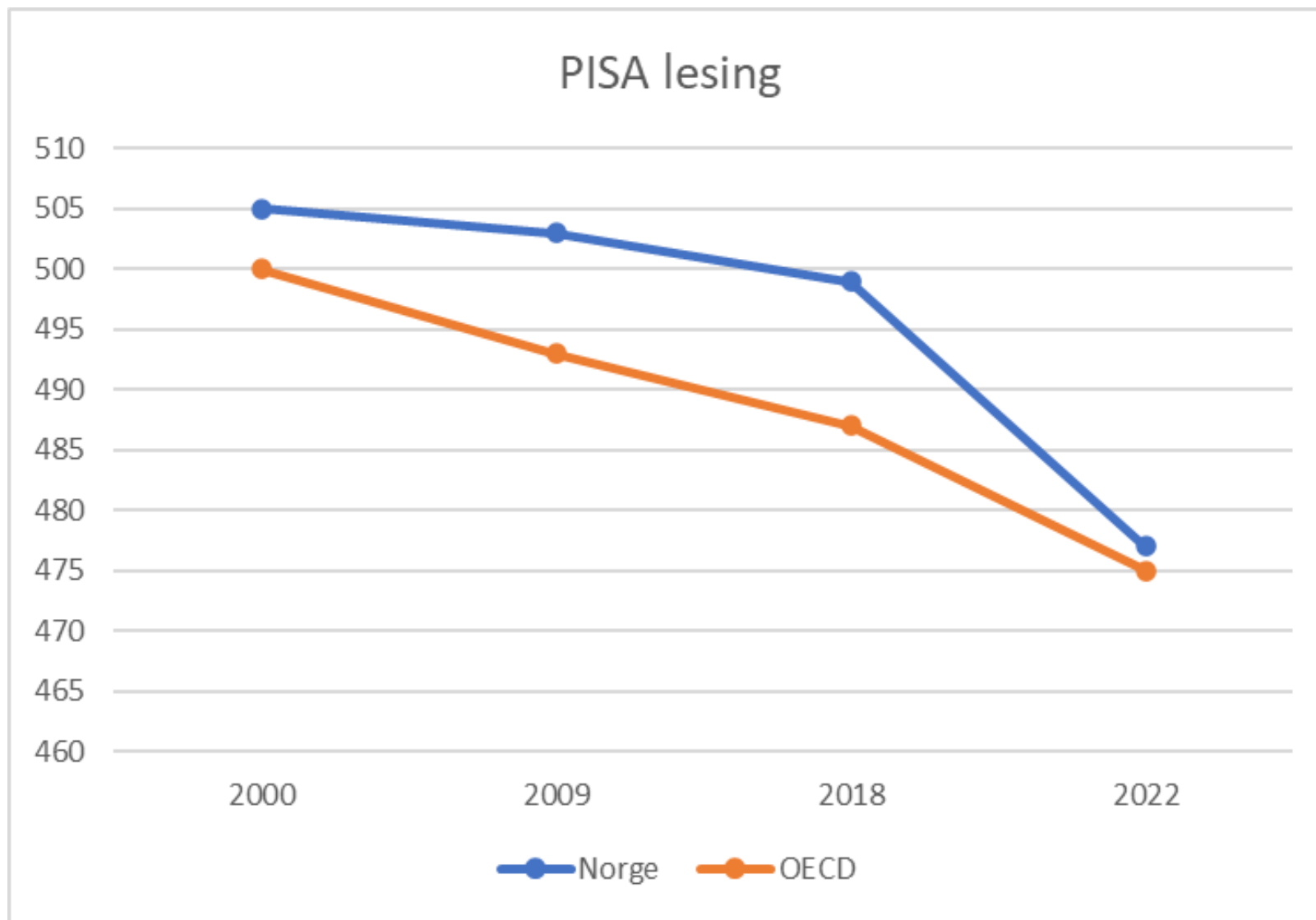
Norske 10.-klassingers leseresultater i PISA (OECD Programme for International Student Assessment)

- PISA måler 10.-klassingers kompetanse i lesing, matematikk og naturfag om våren hvert tredje år.
- Norske elever presterte litt over OECD-gjennomsnittet* første gang i 2000.
- Det har vært store kjønnsforskjeller i jentenes favør i hele perioden (47 poeng, ca halvannet skoleår).

* OECD-gjennomsnittet ble satt til den standardiserte verdien 500 poeng med et standardavvik på 100, som vil si at 2/3 av elevene ligger mellom 400 og 600 poeng. Et skoleår er ca 35 poeng.

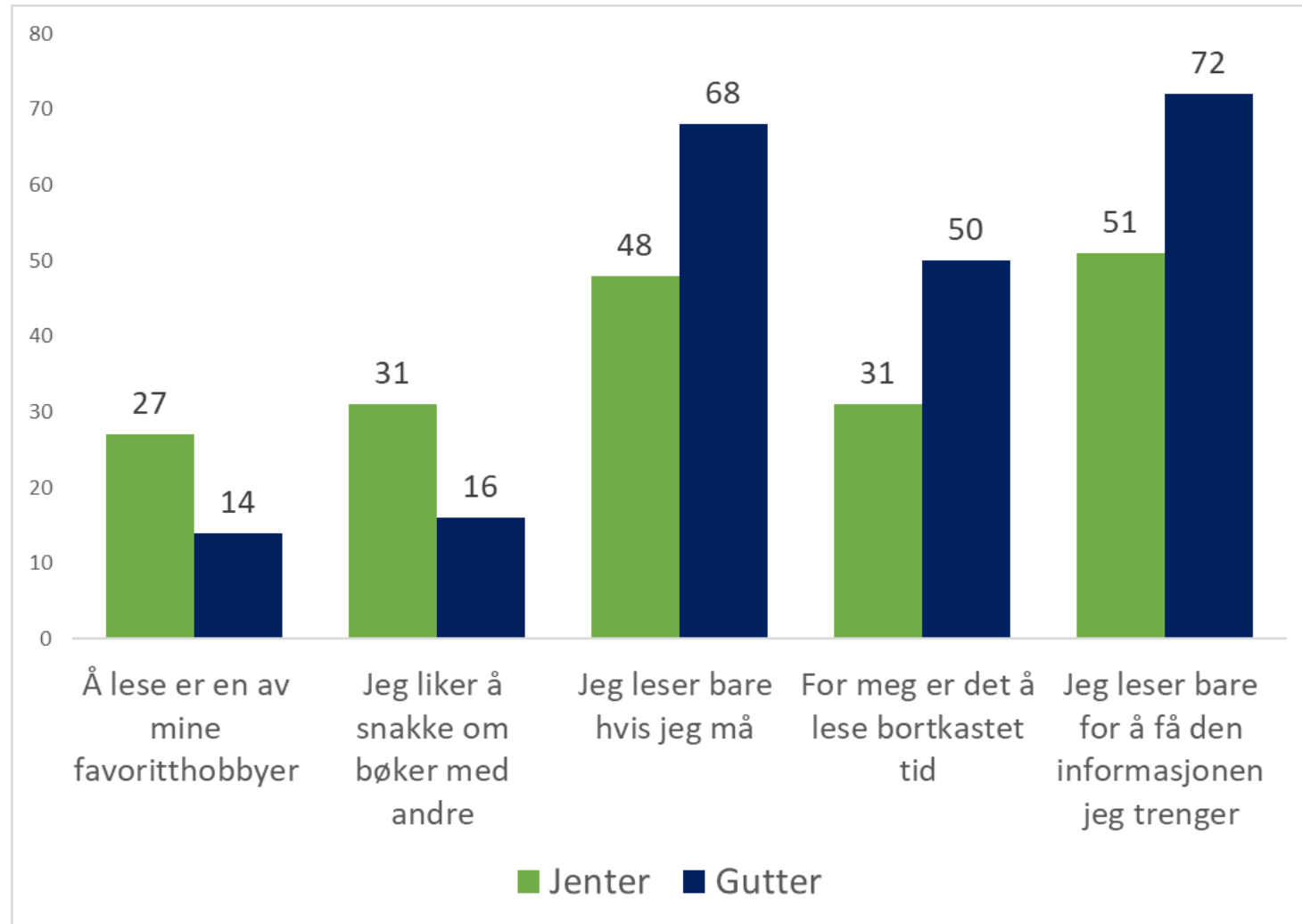

Resultater i lesing i PISA 2000, 2009, 2018 og 2022

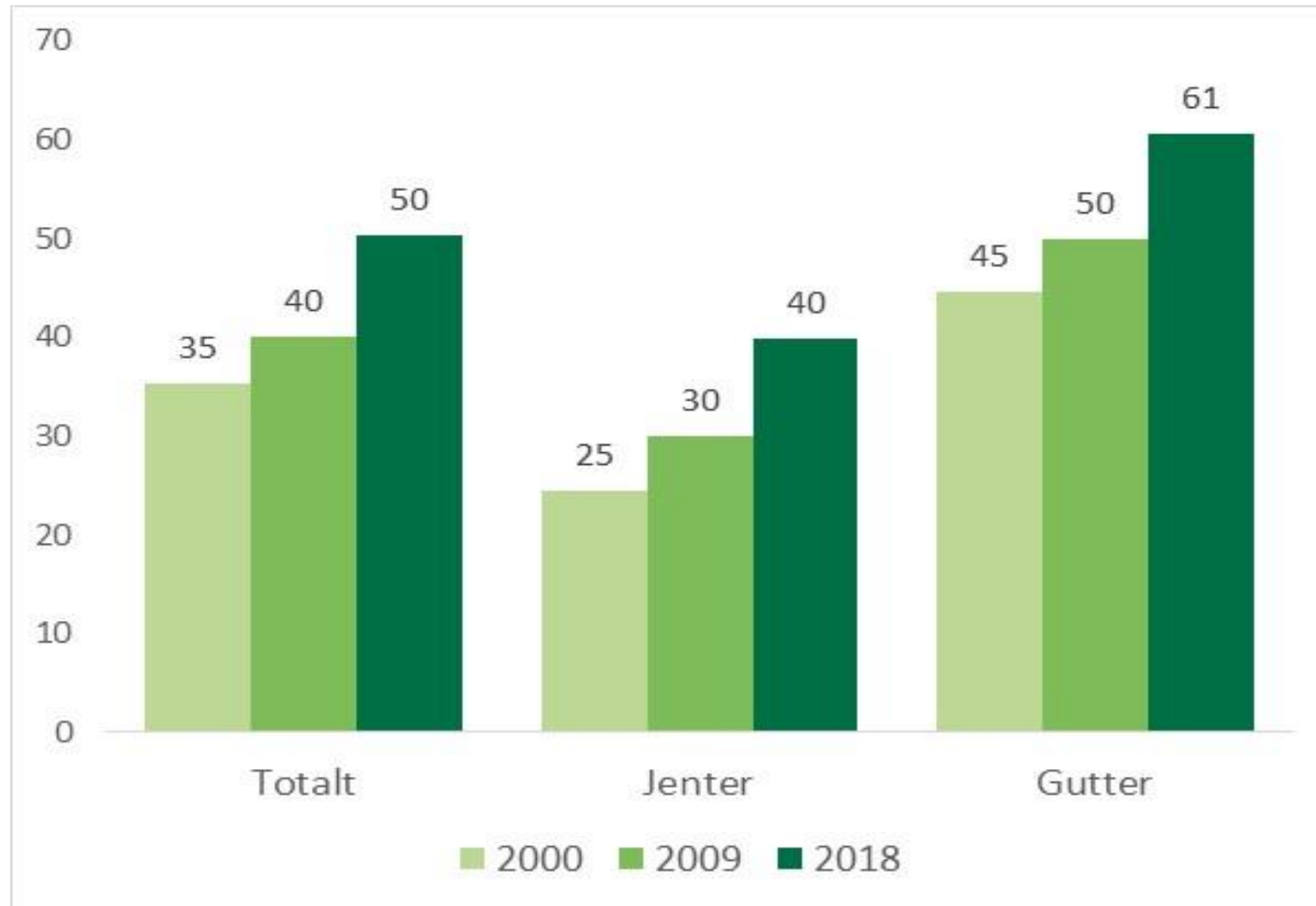

Spørreskjema om lesevaner og lese-engasjement

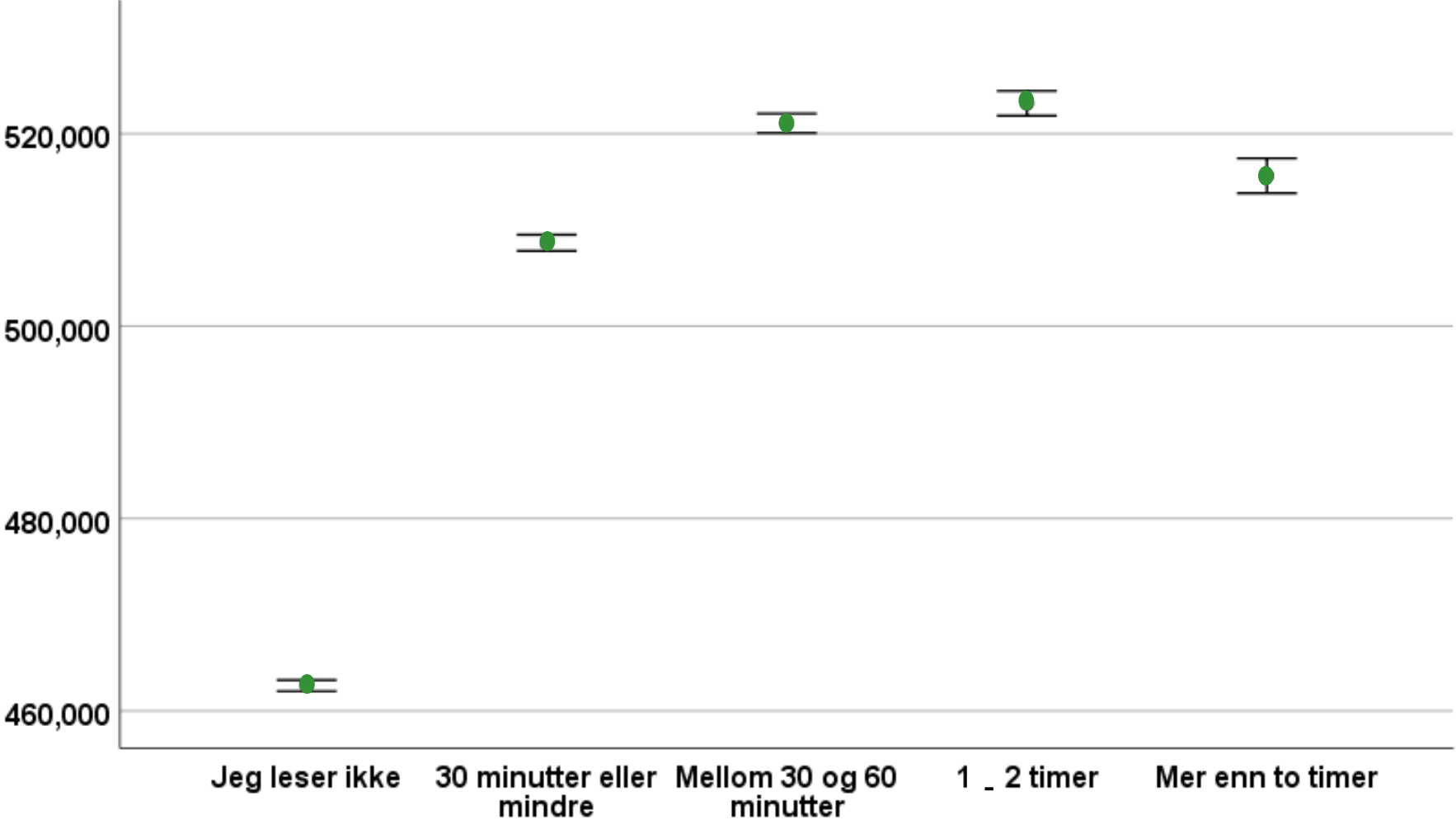
Elevenes holdninger til lesing, prosentandel jenter og gutter som er **enige** i disse utsagnene:

Prosentandel som *ikke* leser frivillig i fritiden i 2000, 2009 og 2018

Betydningen av å lese litt frivillig hver dag ser ut til å være stor – uavhengig av hva man leser

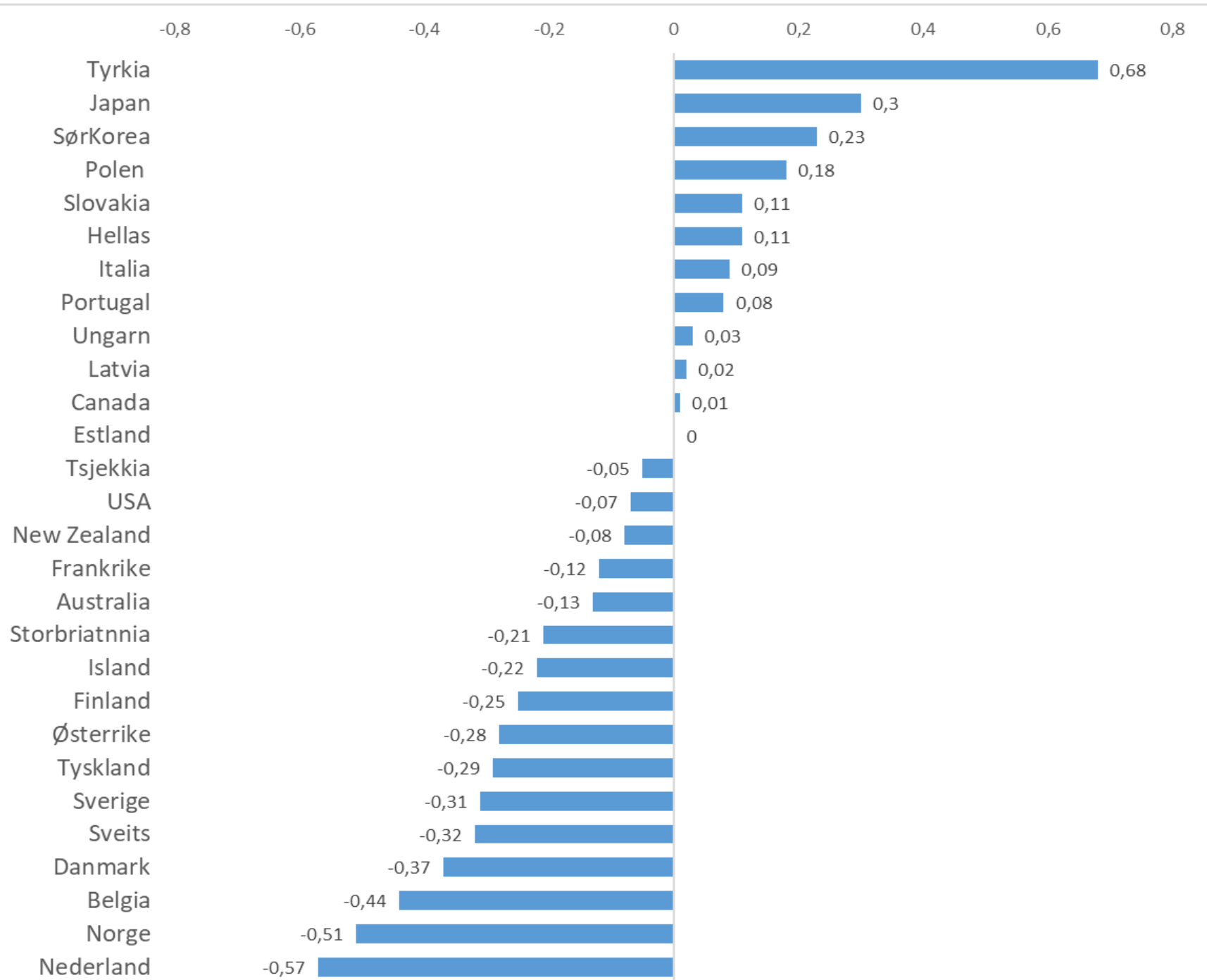

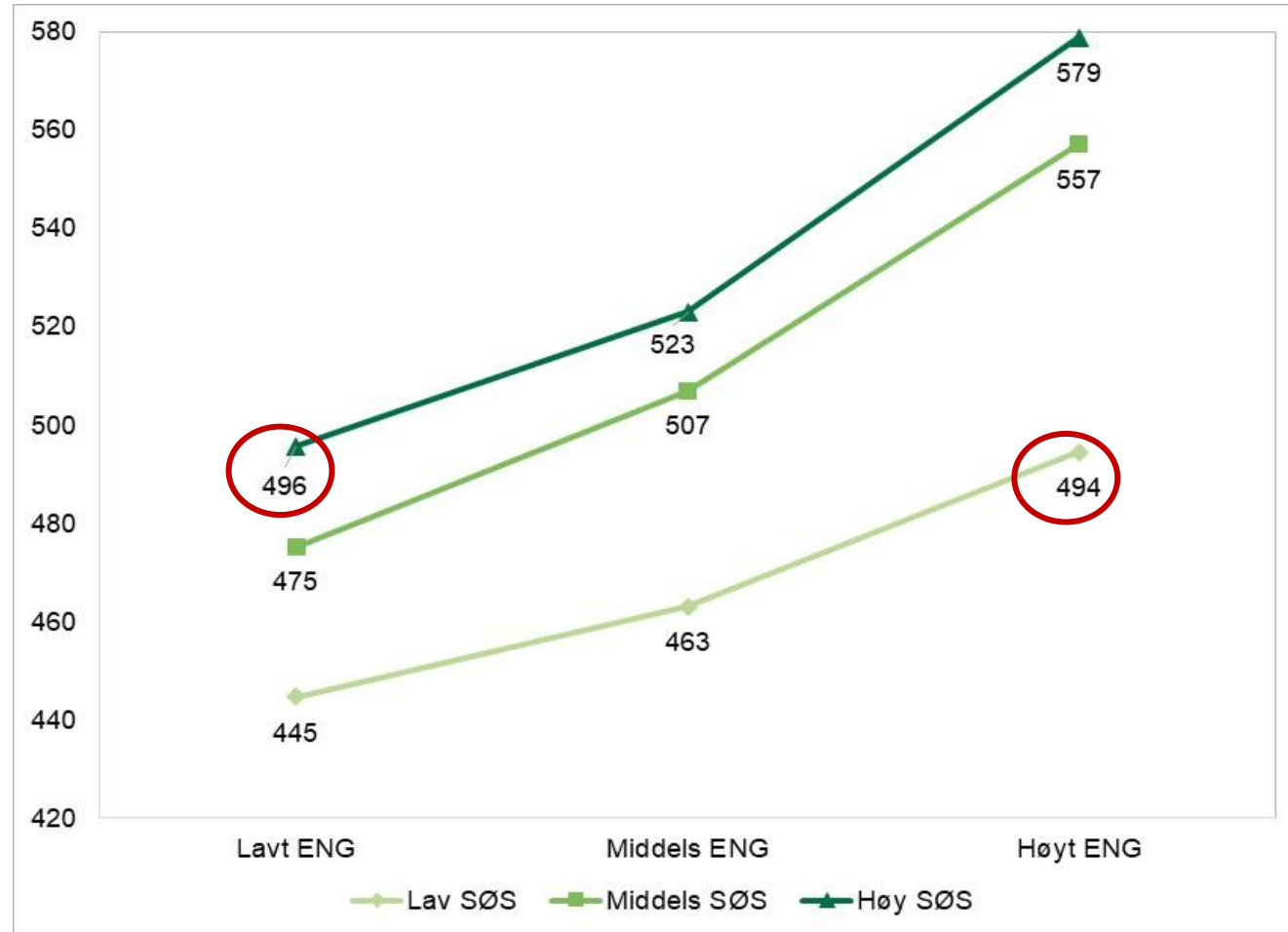
Leseengasjement i PISA 2018

- holdninger til lesing
- lesing i fritiden
- lesestoff fritiden

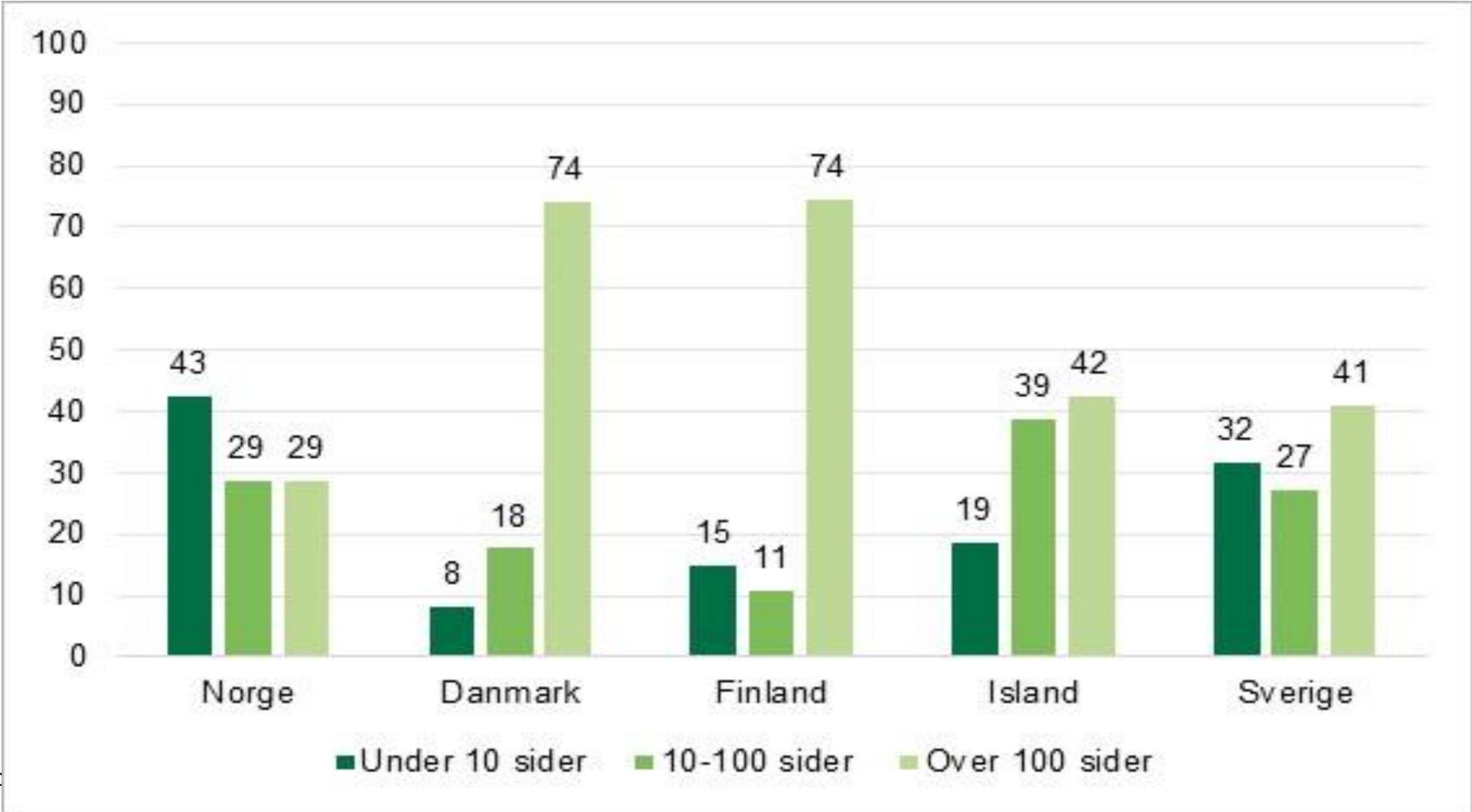
Skalaen er standardisert
gjennomsnitt = 0,
et standardavvik = 1

Leseengasjement kan veie opp for sosial bakgrunn

Hvor lang var den lengste teksten du leste i norskfaget dette skoleåret (de ble spurt om våren i 10. klasse)?

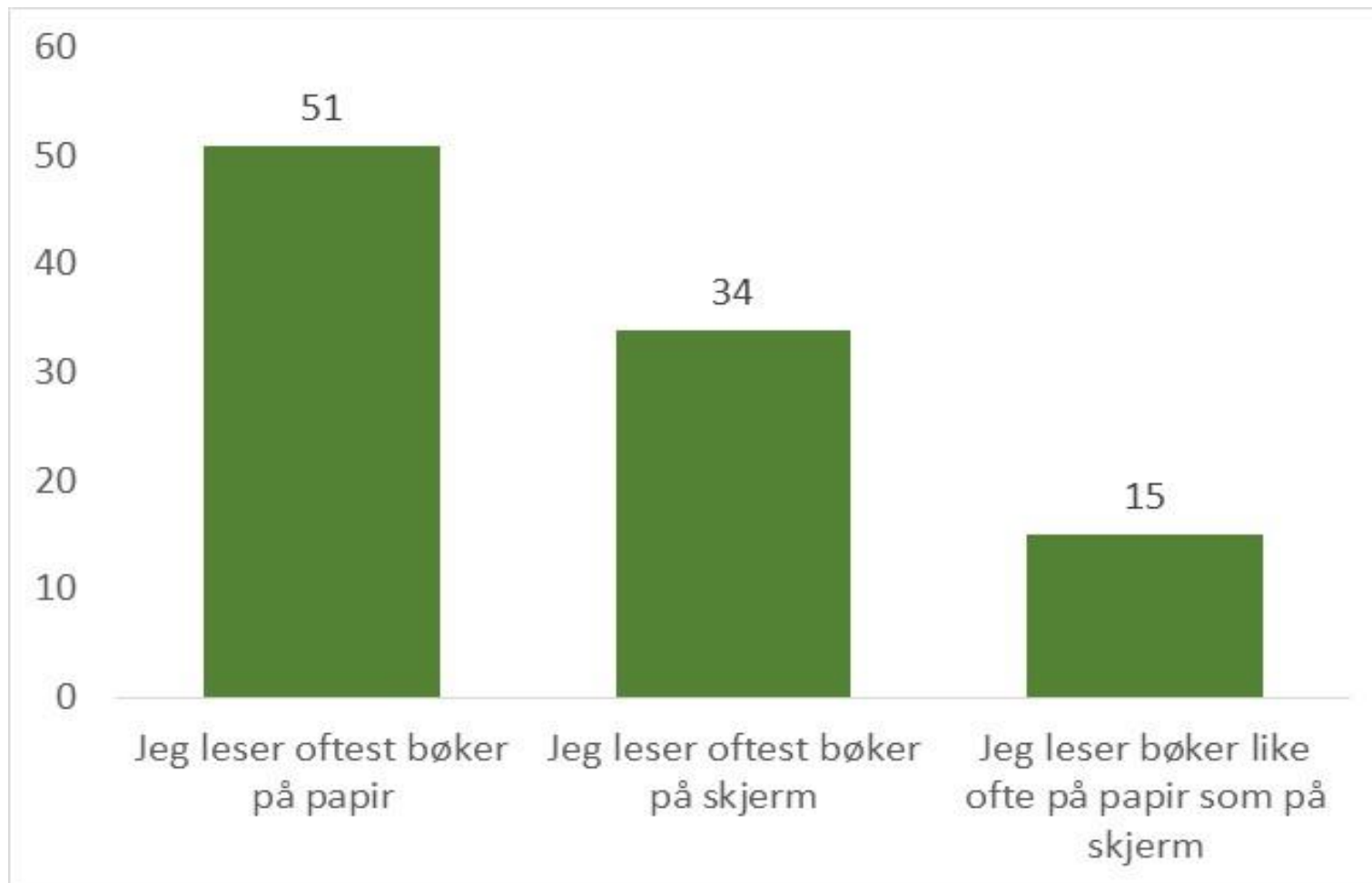

Hva er grunnen til at elevene ikke leser lange tekster (bøker) i norskfaget?

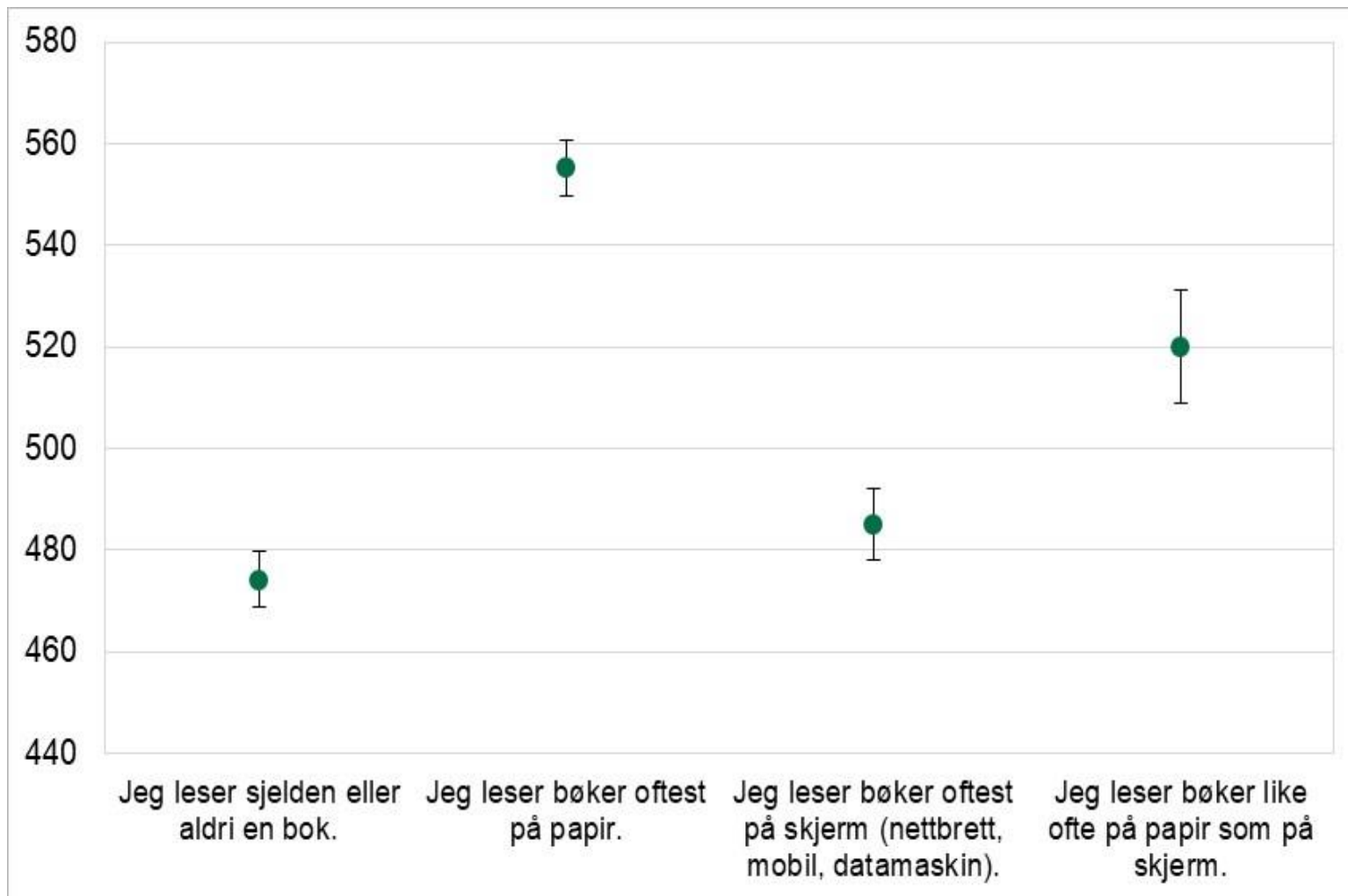
- «Tekst i kontekst» er et kjerneelement i norskfaget. Her vektlegges leseopplevelse og innlevelse i andre menneskers liv.
- PIRLS-undersøkelsen viste at gutter liker minst det de leser om på skolen.
- Hvilken rolle spiller tilgangen til bøker?
- Har skolene gode skolebibliotek med kvalifiserte bibliotekarer?
- Leser lærerne høyt for elevene?

41 % av 15-åringene svarte at de sjelden eller aldri leser en bok.
De som leser bøker, fordeler seg slik på papir og skjerm:

Boklesing på papir eller skjerm – spiller det noen rolle?

Hva sier forskningen om skjerm/papir

- Flere studier viser at skjermlesing av lange tekster er mer slitsomt, særlig komplekse fagtekster (Lauterman & Ackerman, 2014).
- Shallowing hypothesis - Skjermlesing bidrar til en mer overflatisk lese måte (Carr, 2010).
- Krevende tilleggsprosesser ved nettleasing, feks navigasjon (Frønes, 2017).
- Mye tyder på at man husker bedre det man leser på papir enn det man leser på skjerm (Jensen mfl. under arbeid).
- Anne Mangen har en rekke publikasjoner om temaet:
<https://www.uis.no/nb/profile/anne-mangen>

Gloria Marks studie av utviklingen de siste 20 årene tyder på at skjermbruk påvirker konsentrasjonen (Mark, 2023)

2004: Kontormedarbeidere klarte i gjennomsnitt å konsentrere seg sammenhengende i 150 sekunder.

2012: Gjennomsnittet var 75 sekunder.

2022: Gjennomsnittet var 47 sekunder.

- Det tok 25 sekunder å få oppmerksomheten tilbake etter et avbrudd
- Folk avbrøt seg selv oftere enn de ble avbrutt av andre.

LISA (Linking Instruction and Student Achievement) der 47 klasser på 8. trinn i norsk og matematikk ble videofilmet i 4 timer hver
Blikstad-Blalas & Roe, 2020: *Hva foregår i norsktimene om hvordan norsklærere arbeider med*

- **Lesing**
- Skrivning
- **Skjønnlitteratur**
- **Sakprosa**
- Muntlig
- Sidemål
- Grammatikk

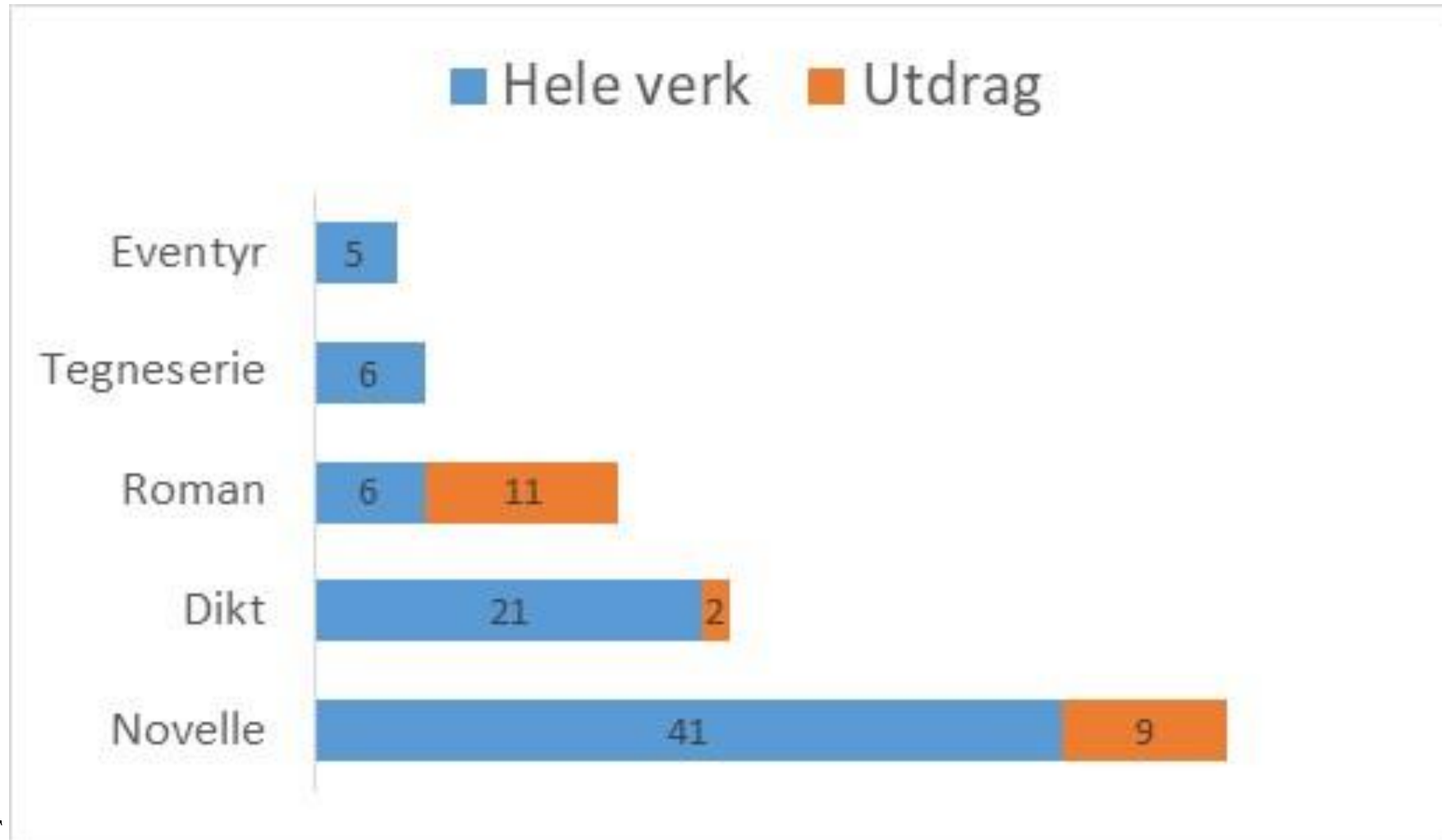

LISA-studien viste at

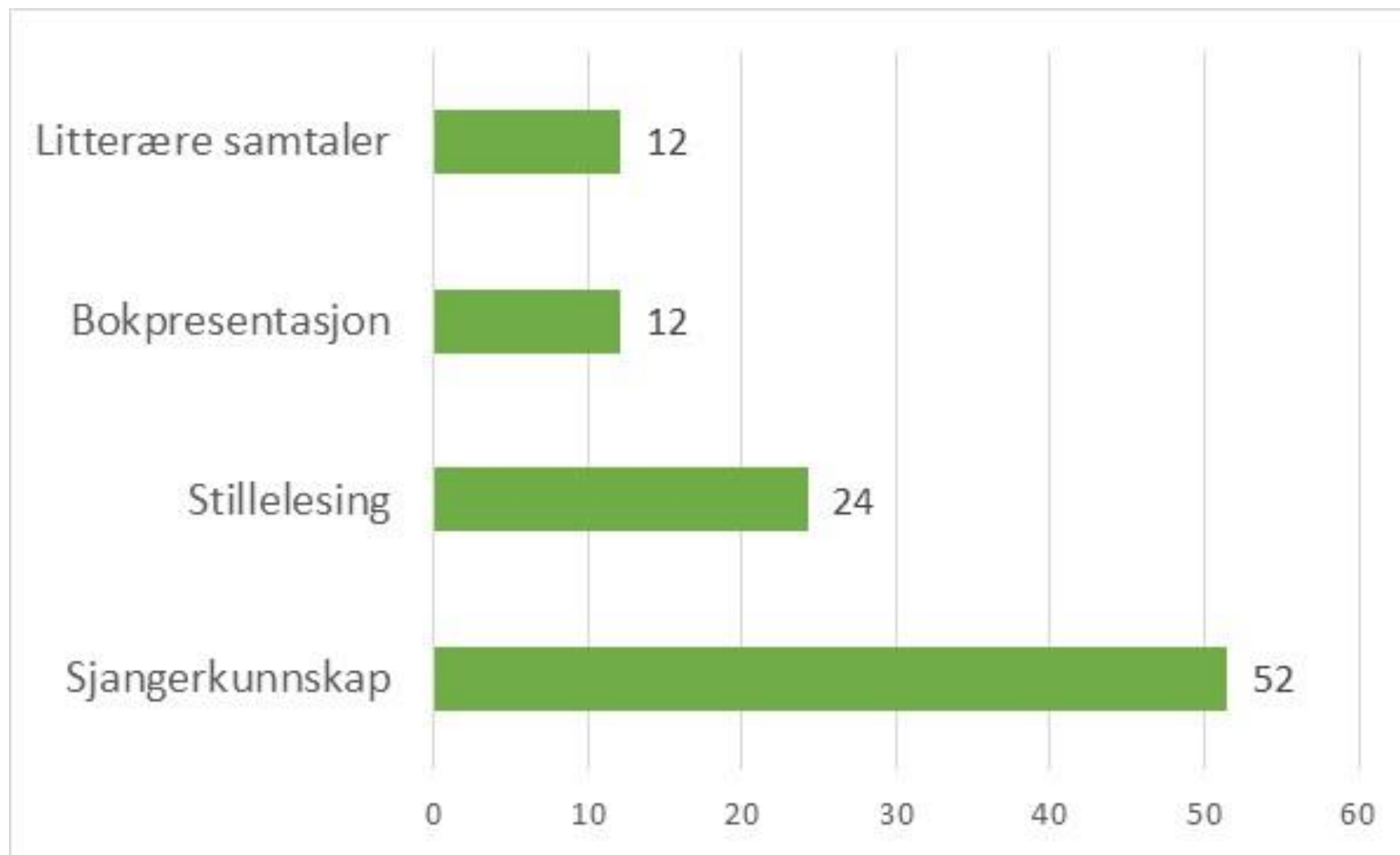
- Elevene leste bare korte tekster eller utdrag fra lengre tekster
- Tekstene ble i stor grad brukt i tekstkunnskapens og skriveopplæringens tjeneste
  - Sjangertrekk
  - Oppbygging
  - Virkemidler
  - Betydningen av metaforer
- Selve innholdet og leseopplevelsen kom ofte i bakgrunnen

Prosentvis fordeling skjønnlitterære sjangre

Prosentvis fordeling av arbeid med tekster

Mange gode grunner til å lese bøker – både skjønnlitteratur og sakprosa

- Konsentrasjonsevne
- Fordypning, refleksjon og kritisk tenkning
- Gode opplevelser og nye kunnskaper
- Empati og innsikt i andre menneskers liv
- Bidrar til kunnskap
  - faktabøker om naturfenomener
  - biografier om kjente historiske personer
  - fortellinger basert på virkelige hendelser

Tekster som handler om mennesker som har levd, eller hendelser som har funnet sted i virkeligheten, kan være like spennende som oppdiktete historier.

Motivasjon – å knekke leselystkoden

Ytre motivasjonsfaktorer: Konkurransen, karakterer, andre belønninger

Indre motivasjonsfaktorer: Innlevelse, nysgjerrighet og engasjement

Å motivere elever er viktig for å få dem i gang, men det indre engasjementet er avgjørende for å få nytte av lesingen og «knekke leselystkoden»

Indre motivasjon har en tydelig positiv sammenheng med lesevaner i fritiden, ytre motivasjon har ingen eller negativ sammenheng. (Schiefele mfl., 2012)

Hva skal til?

- Lærere som inspirerer elevene til å lese bøker (som gir konsentrert dybdelesing)
- Lærere som bruker tid på litterære samtaler om innholdet i tekstene
- Lærere som leser høyt for elevene
- En kultur for lesing på skolen
- Tilgang på gode tekster og bøker med variert tematikk og vanskegrad
- Tilgang til et bredt utvalg bøker = skolebibliotek

Skolebibliotekenes viktige rolle

«Et mål må være å gi alle barn og unge, uavhengig av sosioøkonomisk status og kjønn, like god tilgang til lesestoff og hjelp til å finne fram til tekster som engasjerer dem. Gode skolebibliotek med skolerte bibliotekarer kan bidra positivt i dette arbeidet. Her arbeider fagfolk med oversikt over litteratur som passer for ulike elevgrupper, og de kan gi individuell veiledning, ikke minst til de elevene som trenger det mest, eller som ikke får stimulert lesingen sin hjemme.

Det er forskjell på å ha et skolebibliotek i skolens lokaler, som elevene enkelt kan benytte i løpet av skoledagen, og å ha tilgang til et kommunalt bibliotek som det må planlegges besøk til.» (Roe 2020)

Referanser

- Afflerbach, P., & Harrison, C. (2017). What is engagement, how is it different from motivation, and how can I promote it? *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 61(2), 217–220. doi:10.1002/jaal.679
- Blikstad-Balas, M. & Roe, A. (2020). *Hva foregår i norsktimene? Utfordringer og muligheter i norskfaget på ungdomstrinnet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Carr, N. (2011). *The Shallows: What the Internet is Doing to Our Brains* Norton pbk. [ed.] New York, W.W. Norton.
- Frønes, T.S. & Jensen, F. (2020). *Like muligheter til god leseforståelse. Lesing i PISA i et 20-årsperspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lauterman, T., & Ackerman, R. (2014). Overcoming screen inferiority in learning and calibration. *Computers in Human Behavior*, 35, 455–463.
- Mangen, Anne: <https://www.uis.no/nb/profile/anne-mangen>
- Mark, G. (2023). *Attention Span: A groundbreaking way to restore balance, happiness and productivity*. New York: HarperCollins Publishers
- Roe, A. (2020). Elevenes lesevaner og holdninger til lesing. I T. Frønes & F. Jensen (red.) *Like muligheter til god leseforståelse. Lesing i PISA i et 20-årsperspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Roe, A. (2023). Om å knekke leselystkoden. I Kverndokken, K. og Ohrem Bakke, J. (red.) *101 måter å lese på* Bergen: Fagbokforlaget.
- Schiefele, U. & Löweke, S. (2018). The Nature, Development, and Effects of Elementary Students' Reading Motivation Profiles. *Reading research Quarterly* 53 (4), 405-421.
-